

VALÓS TÉRBEN – AZ ONLINE TÉRÉRT

Networkshop 31: országos konferencia

2022. április 20–22.
Debreceni Egyetem

Szerkesztette: Tick József, Kokas Károly, Holl András

HUNGARNET Egyesület
Budapest, 2022

A kötet megjelenését támogatta az
Energiaügyi Minisztérium

Szerkesztette: Tick József, Kokas Károly, Holl András

Tipográfia és tördelés: Vas Viktória

Workshop

2022. április 20–22. Debreceni Egyetem, konferencia előadásainak közleményei

ISBN 978-615-82243-0-7

DOI: [10.31915/NWS.2022](https://doi.org/10.31915/NWS.2022)

Kiadja a HUNGARNET Egyesület
az MTA Könyvtár és Információs Központ közreműködésével
Budapest
2022

Borítókép: [freepik.com](https://www.freepik.com)

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	5
Lencsés Ákos: A nyílt tudomány pénzügyi vonatkozásai	7
Farkas Katalin: Centenáriumi média-adattár és virtuális kiállítás létrehozásának tanulságai az SZTE Klebelsberg Könyvtárban	13
Bódog András: A nyílt archívumi információs rendszer (OAIS) szabványának honosítása.....	20
Perlaki Attila: Oktatást segítő gamifikációs alkalmazások, mint szakdolgozati témák	27
Csapó Noémi – Dani Erzsébet: APPropó fejlődés – A Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár mobilapplikációja.....	32
Simon András: Integrált könyvtári rendszerek tranzakciós rekordjainak vizsgálata, a könyvtári állomány digitalizálásának tervezésekor.....	41
Németh Márton: Az OSZK Webarchívum nemzetközi kapcsolatai.....	58
Antal Péter: A mesterséges intelligencia kihívásai a XXI. század társadalmára	70
Hajdu Csaba – Szilágyi Zoltán: Modern robotikai technológiai ismeretek oktatása „Teljes spektrumú” oktatási módszerrel	77
T. Nagy László – Boda István Károly – Tóth Erzsébet: E-tananyagfejlesztés virtuális 3D környezetben.....	84
Palencsárné Kasza Marianna: Digitális átállás – Minőség – lehetőségek az EQAVET terén.....	92
Nagy Gyula: Nemzetközi kitekintés a felsőoktatási könyvtárak világára: a EUGLOH könyvtári workshopja	99
Babocsay Gergely: Az európai természettudományi gyűjtemények digitális integrációja: határ a csillagos ég.....	108
Somorjai Noémi: Egyenlőtlenségek a tudományos kutatás területén. Az amatőr kutatók szerepe	114
Molnár Dániel – Dani Erzsébet: Robotok a könyvtárban: Hogyan válhat a robotika a könyvtári mindennapok részévé?	122
Horváthné Felföldi Helga: Digitalizáció a szakképzésben. A Szakmajegyzékben szereplő szakmák digitáliskompetencia jártassági szintjeinek felülvizsgálata	130
Kalcsó Gyula: Ne csak útra csomagoljunk! Miért fontos a csomagolás a digitális megőrzésben?	138
Karsa Zoltán István – Szeberényi Imre: A CIRCLE felhő elmúlt évtizede	146
Bobák Barbara – Kasza Péter: Az MI lehetőségei a kora újkori filológiában: Johannes Michael Brutus <i>Rerum Ungaricarum</i> libri kéziratának digitális kiadása (esettanulmány)	154
Egyed-Gergely Júlia – Vajda Róza, Gárdos Judit – Horváth Anna – Meiszterics Enikő – Micsik András – Martin Dániel – Marx Attila – Pataki Balázs – Siket Melinda: Szociológia, kutatási adatok, mesterséges intelligencia: lehetőségek és tapasztalatok	161
Szemes Botond – Bajzát Tímea – Fellegi Zsófia – Kundráth Péter – Horváth Péter – Indig Balázs – Dióssy Anna – Hegedüs Fanni – Pantyelejev Natali – Sziráki Sarolta – Vida Bence – Kalmár Balázs – Palkó Gábor: Az ELTE Drámakorpuszának létrehozása és lehetőségei.....	170

Sebestyén Ádám: Az ELTEdata szemantikus adatbázis legújabb fejlesztései.....	179
Szlamka Erzsébet: Új trendek a tanulási eredmények tanúsításában	185
Tóth Máté – Héjja Balázs: Webshop indítása közkönyvtári környezetben.....	192
Etlinger Mihály – Hernády Judit: A kiadás hagyatéka / a hagyatéka kiadása: A Régi Magyar Költők Tárának hálózati kiadásáról.....	199
Varga Emese – Makkai T. Csilla: „Ki a fenének kell collstok?” A digitális szöveg rejtett mértékegységei	204
Dobás Kata – Fazekas Júlia: ITIdata – Egy irodalmi adatbázis fejlesztése Wikibase alapon és ennek hasznosítása Kosztolányi Dezső forrásjegyzékénél	211
Sörény Edina: Kézai Simon Program – digitális családi fotóarchívum.....	219
Fülöp Tiffany – Molnár Tamás – Hoczopán Szabolcs: Open Monograph Press e-könyvplatform a Szegedi Tudományegyetemen	227
Palkó Gábor: Mesterséges intelligencia, digitális bölcsészet, kulturális örökség: trendek és eredmények.....	235
Pergéné Szabó Enikő – Bátfai Mária Erika: A tudományos publikálás támogatása a Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtárában	241
Csirmazné Rezi Éva: Nemzetközi kiadványazonosítók és kötelezpéldányok kezelése az OSZK OKP (Országos Könyvtári Platform) rendszerében	250
Alföldi István – Dióssy Anna Laura: Digitálisan született kutatási anyagok megőrzése: a relációs adatbázis mint born-digital objektum	262
Fekete Norbert: HTR-modellépítés és kézírásfelismerés nagyméretű, többszerzős szövegtörzseten. A Transkribus alkalmazása az Arany János hivatali iratokon.....	271
Horváth Péter – Kundráth Péter – Palkó Gábor: ELTE Népdalkorpusz – magyar népdalok gépileg annotált adatbázisa	276
Nagy György: IKT eszközök alkalmazása az alsó tagozatos környezetismeret órákon.....	284
Köpösdí Zsuzsa – Molnár Tamás: Multimédiás, interaktív és adaptív tananyagok létrehozásának lehetőségei H5P keretrendszerrel	289
Jankó Tamás: Munka 4.0 – Ipar 4.0 – Szakképzés 4.0 – : A digitális kompetencia jövőbeni fejlesztési útjai	296
Békésiné Bognár Noémi Erika – Nagy Andor: Megújuló könyvtári statisztika: az egységes adatstruktúra és a korszerű megjelenítés kialakításának útján	304
Bolya Máttyás: Kézírtos dallamlejegyzések feldolgozása MI-vel támogatott digitális környezetben	310
Maróthy Szilvia – Seláf Levente – Vigyikán Villó: Régi magyar verskorpusz összeállítása stilometriai és számítógépes metrikai kutatásokhoz	324
Szúcs Kata Ágnes: Kézírtos források transzformációinak lehetőségei a közgyűjteményekben.....	330
Fellegi Zsófia: A digitális filológia infrastruktúrái. A DigiPhil megújulásáról.	338
Mihály Eszter: Mi az a dHUpla? A Digitális Bölcsészeti Platform bemutatása.....	345
Nemeskey Dávid Márk – Palkó Gábor: Szemantikus névelém-azonosítás magyar nyelvű szövegeken (a HuWikifier bemutatása)	359

Egyenlőtlenségek a tudományos kutatás területén.
Az amatőr kutatók szerepe

Somorjai Noémi

somnoemi@gmail.com

ORCID: [0000-0002-9379-2339](https://orcid.org/0000-0002-9379-2339)

Discrepancies in scientific research. The role of civil scientists.

Due to the rise of medical research, recent decades have shown an explosion of medical and health-related information. In addition to salient research topics, there are areas in information provision that are markedly lacking. Is it possible to observe these processes ethically, as an outsider, from the vantage point of the information science and librarian profession? There is a wealth of internationally available knowledge, which we can process scientifically, yet if we let it perish in the shadow of prosperous medical research, in domains will we most likely suffer losses.

Keywords: scientific research, discrepancy, citizen science, disparities, challenges, research ethics

1. Az információrobbanás mértéke

Az orvostudományi kutatások területén világszerte hatalmas információ-robbanás figyelhető meg. Egy 2011. évi tanulmány¹ szerint az orvosi és egészségtudományi információ duplázódási ideje 1950-ben még 50 év volt, 1980-ban már csak 7 év, 2010-ben 3,5 év, 2020-ra pedig 73 napot prognosztizáltak. A hazai orvosi bibliográfiai adatokat összevetve a PubMed orvosi adatbázis adatmennyiségével egyes területeken kiugró aránytalanságokat tapasztalhatunk. Eleddig nem volt az informatikai és könyvtári szakma mindennapi gyakorlatának része, hogy monitorozza és összevesse a hozzáférhető szakirodalmi források szegmenseit, az elemszámának eltéréseit. Mondhatnánk, nem a mi dolgunk, hogy például az irodalomtudomány mely forrásokhoz nyúl és melyeket hagy figyelmen kívül. Az orvos- és egészségtudományi adatbázisokat vizsgálva azonban nem jelenthetjük ki, hogy ez mellékes szempont volna. Mit tehetünk tehát mi, informatikai szakemberek, hogy felhívjuk az kiugró egyenlőtlenségekre a szakma figyelmét?

1.1 Horror vacui

A filozófiában és a fizikában egyaránt ismert tény, hogy a természet irtózik az ürességtől. Tökéletes vákuum földi viszonyok között nem létezik, mert a környezetben lévő anyagi részecskék a szívóhatás miatt akadálytalanul beáramlanak az üres térbe. Mi a helyzet az információs vákuum keletkezésével, fennmaradásával és megszűnésével? Vajon az informatikában másképp viselkedik a vákuum jelensége, tartósan fennmaradhat-e informatikailag „üres” állapot? A kérdés megválaszolásához hazai forrásunk a Magyar Orvosi Bibliográfia rendszerváltás óta fejlesztett nyílt hozzáférésű, elektronikus változata, nemzetközi forrásunk a PubMed, a National Library of Medicine, (USA) szabad elérésű orvosi és élettudományi adatbázisa. Vizsgáljuk a jelentősebb hazai könyvtárak attitűdjét egy ajándékküldemény kapcsán a kiadvány állományba vétele, OPAC-katalógizálása,

1 Peter DENSEN, „Challenges and opportunities facing medical education”, *Transactions of the American Clinical and Climatological Association* 122 (2011): 48–58.

hozzáférhetővé tétele, vagy annak elutasítása mentén. Szót ejtünk a nemzetközi könyvtári, könyvtárosi attitűdökről egy IFLA-felmérés előzetes eredményei kapcsán. Betekintünk a hazai tudományos kutatási nyilvántartás jelenleg hozzáférhető adataiba az NKFIH, a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatott projektjeit véve alapul. Röviden vizsgálódunk a hazai egyetemek és kutatóhelyek kutatási preferenciáit tekintve a doktori témakiírások és kutatások területén. Végül a felmerülő kérdésekre keressük a választ.

2. A Magyar Orvosi Bibliográfia² adatainak vizsgálata 2017 és 2022 között

A MOB adatbázis online verziója 1993-tól tartalmazza a feldolgozott cikkek bibliográfiai tételeit, jelenleg 128 678 tételt. Próbaképpen 2017 áprilisában és 5 évvel később, 2022 áprilisában kulcsszavas keresést végeztem a magatartástudományhoz köthető legfontosabb kutatási területekről. A tágan értelmezhető találati halmazt (cím, tárgyszó, absztrakt) ez a módszer eredményezi. Az „étkezés” és „evés” kulcsszavas keresés találati halmazát összevontam, a duplikátumokat szűrtem. A találati halmazokat az 1. táblázatban vettem össze. A találatok alapján három csoportba sorolhatók a kutatási területek. Az agykutatás, valamint a gyógyszerkutatás kiugróan kutatott terület a táblázat szerint, majd ezt követik az átlagos szinten fejlődő tudományterületek, mint az alváskutatás, bioetika, evészavarok, kommunikáció és pszichoterápia. A legkevésbé vizsgált kutatási területek az antropológia, autizmus, homoszexualitás, hospice, szexualitás és szociológia.

	2017	2022	gyarapodás 2017–2022 (cikk)	gyarapodás 2017–2022 %-ban	átlagos gyarapodás/ év (cikk)
agy	1611	1695	84	5,2	16,8
alvás	536	770	234	43	46,8
antropológia	110	118	8	7,2	1,6
autizmus	43	81	38	88,3	7,6
bioetika	931	1009	78	8,4	15,6
étkezés, evés	676	933	257	37,9	51,4
gyógyszer	1969	2000*	n.a.	n.a.	n.a.
homoszexualitás	27	36	9	33,3	1,8
hospice	90	113	23	25,5	4,6
kommunikáció	573	813	240	41,9	48
pszichoterápia	653	824	171	26,2	34,2
szexualitás	181	211	30	16,6	6
szociológia	252	265	13	5,2	2,6

1.táblázat

Az adatbázisban a keresési felső limit 2000 tétel.

2 „Magyar Orvosi Bibliográfia, Bibliographia Medica Hungarica,” GYEMSZI, [adatbázis], hozzáférés: 2022. június 13., <https://mob.aeek.hu/simplesearch.jsp>

A MOB cikkadatbázis, nem terjed ki a szakterületen megjelent szakkönyvekre, e-bookokra, elektronikus megjelenésű publikációkra. Számos területen magasabb már az online kiadott folyóiratok és könyvek száma, mint a nyomtatottaké. Az agy kutatás hazai eredményeit főképp nemzetközi szaklapokban publikálják. A kapott eredmények tehát nem feltétlenül tükrözik a tudományterületek teljes publikációs spektrumát. A homoszexualitás és transzneműség témakörében 2022-ig 36 tételt találunk a MOB adatbázisban. 35 év alatt nagyjából évente 1 cikk íródott e szexuális tudományterületen, de mindössze ezek fele tartalmaz a gyógyításban használható információkat. A homoszexualitással foglalkozó cikkek aránya az online Magyar Orvosi Bibliográfia adatbázisban 0,0279 százalék. A kutatási területek publikációs számát tekintve a növekedési ütem erősödése ellenére is a legalacsonyabb kutatási hajlandóság a homoszexualitás területén mutatkozik hazánkban. A tanulmány további részében a vizsgálat fókuszát erre a negligált témakörre, a LGBTI/homoszexualitás kutatási területére szűkíttem.

3. PubMed adatbázis³

2022 tavaszán keresést végeztem a PubMed adatbázisban a homoszexualitás kutatásában használatos tudományos tárgyszavakat használva. Először kulcsszóként vizsgáltam a fogalmak előfordulását, majd a Medical Subject Heading teaurusz segítségével tárgyszavas kereséseket végeztem. Az 2. táblázat a PubMed adatbázisban 2022 áprilisában végzett keresés eredményeit mutatja. Az adatbázis közli a tárgyszavakhoz tartozó legkorábbi kiadású indexelt publikáció megjelenésének időpontját is. A kapott találati halmazok exponenciálisan növekvő görbét mutatnak a PubMed találati lista mellett szokásosan közölt grafikonon az idő függvényében.

	Kulcsszavas keresés	Tárgyszavas keresés (MeSH)
* Lesbian (1946–)	* 26.809	* (7.850)
* Gay (1853–)	* 52.860	* (21.327)
* Bisexuality (1920–)	* 21.412	* (4.980)
* Transgender (1992–)	* 10.614	* (10.158)
* Intersexual (1920–)	* 49.968	* (1.067)
* Homosexuality (1853–)	* 46.527	* (34.186)

2.táblázat

A PubMed-ben kapott találati halmaz aránya a teljes adatbázis tételszámához képest 0,3276%, szemben a MOB-ban eredményül kapott 0,0279%-os aránnyal. A két adatot összevetve több mint tízszeres eltérést találunk. A feldolgozás üteme és a hazai tudományos információáramlás alig tart lépést a nemzetközi szakirodalmi adatok integrálásával a homoszexualitás területén, mely az OECD legújabb adatai szerint⁴ a lakosság 2,7 százalékát érinti. A rejtőzködés és a téma tabusítása miatt azonban az adat többszörösével érdemes számolniuk a döntéshozóknak.

3 „National Library of Medicine,” National Institute of Health, [adatbázis], hozzáférés: 2022.06.13., <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/>

4 ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT, *Society at a glance 2019: OECD social indicators*, (Paris: OECD Publishing, 2019), 9–10.

4. Ajándékküldemény a jelentősebb hazai könyvtáraknak

2014 novemberében a Háttér Társaság ajándékként egy kiadványt⁵ juttatott el a jelentősebb 54 hazai könyvtár számára a szexuális irányultság és nemi identitást érintő diszkrimináció csökkentését illetően. A kiadvány postázása után 3 illetve 10 hónappal, majd kettő és négy évvel később ismételt kereséseket végeztem a megajándékozott könyvtárak nyilvános katalógusában, monitorozva a kiadványok feldolgozottságát, szakozását, visszakereshetőségét, elhelyezését, és többes példány beszerzését.

A kiküldés után három hónappal a kiadványt feldolgozta és a nyilvános katalógusban kereshetővé tette 16 könyvtár, a könyvtárak 29 százaléka. Tíz hónappal utána feldolgozásra került és a nyilvános katalógusban kereshetővé vált további 13 könyvtárban, ez a könyvtárak további 24 százaléka. Az expediálás után két évvel végzett kereséskor nem találtam változást a korábbi állapothoz képest, végül 4 évvel később további négy könyvtár tette kereshetővé a nyilvános katalógusában a kiadványt. Ez a szám a könyvtárak további 7 százalékát jelentette. Így mindösszesen a könyvtárak 60 százaléka vette állományba és tette visszakereshetővé az ajándékküldeményt, 37%-uk pedig nem tette láthatóvá az olvasók számára a dokumentumot. A maradék 3% nem rendelkezett nyilvános katalógussal, illetve nem volt használható az OPAC-ja. Többes példányokat két könyvtár szerzett be, de mindössze egy könyvtár alkalmazta a tartalmi feltáráshoz a kísérőlevélben ajánlott 34 tárgyszót. Tíz könyvtárból érkezett köszönőlevél, viszont közülük mindössze hét vette leltárba az ajándékot, és három könyvtár megköszönte, de nem tette az olvasók számára elérhetővé a kiadványt.⁶

5. Az IFLA LMBT+ Olvasók Szakmai csoport felmérése⁷

Az IFLA LMBT+ olvasók információs ellátását célzó, speciális érdeklődésű szakmai csoport az eddigi jó gyakorlatok összegyűjtése és a minimum szolgáltatások körét felölelő irányelv (guideline) kidolgozása céljából online kérdőívet⁸ állított össze és tett közzé az IFLA által használt világnyelveken és további fordításokban, így angolul, arabul, franciául, németül, kínaiul, olaszul, oroszul, spanyolul és törökül. A felmérés azt vizsgálta, mennyiben ismerik fel és mennyiben tudják kielégíteni a könyvtárosok lesbikus, meleg, biszexuális és transznemű olvasók speciális, az általánostól merőben eltérő információigényét, és mennyiben képesek tájékoztatni az olvasóközönséget az LMBT emberek életét érintő hétköznapi kérdésekről. Az anonimizált kérdőív többek között a gyűjteményfejlesztésben az LMBT+ szak- és szépirodalmi források elérhetőségére, a célcsoport számára szervezett programok és szolgáltatások alkalmazására, a védett terek meglétére kérdezett rá. Érdeklődtek az LMBT könyvtári munkavállalók támogatásáról, érzékenyítő tréningek és továbbképzések elérhetőségéről is.

5 HÁTTÉR TÁRSASÁG, Összefoglaló jelentés az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága szexuális irányultság, illetve nemi identitás alapján történő diszkrimináció leküzdését célzó intézkedésekről szóló CM/Rec(2010)5. számú ajánlásának magyarországi végrehajtásáról, hozzáférés: 2022.06.13., <https://hatter.hu/kiadvanyaink/osszefoglalo-jelentes-europa-tanacs>

6 HÁTTÉR TÁRSASÁG, DOMBOS Tamás és SOMORJAI Noémi, „Némileg tartunk az LMBT tartalomtól”, *Könyvtár Információ Társadalom* 18, 30. sz. (2019): s.d. hozzáférés: 2022.08. 26., http://kithirlevel.hu/index.php?kh=nemileg_tartunk_az_lmby-tartalomtol

7 „Survey of LGBTIQ+ Library Resources and Services,” International Federation of Library Associations and Institutions, hozzáférés: 2022.06.13., <https://www.ifla.org/news/survey-of-lgbtq-1-library-resources-and-services/>

8 „IFLA Survey of LGBTIQ+ Library Resources and Services,” IFLA LGBTIQ+ Users Special Interest Group, hozzáférés: 2022.06.13., https://stcloudstate.co1.qualtrics.com/jfe/form/SV_6WjZRGtQZ5bd4s5

A kérdőív kitöltésére 2020 márciusától októberig volt lehetőség. A kérdéscsoportok az alábbiak voltak:

- * Tájékoztató szolgálatok: szaktájékoztató könyvtárosok LGBT kérdésekről, LGBT gyűjtemény, külső információforrás/kapcsolat, amennyiben a könyvtár nem rendelkezik megfelelő LGBT-gyűjteménnyel
- * Gyűjtemények: van-e LGBT szak- és szépirodalom, ha nincs, miért és hogyan pótolja a könyvtár, mik az akadályok
- * Programok: célcsoportok, ki finanszírozza, a könyvtár és/vagy az LGBT közösség
- * Könyvtári helyek: biztonságos tér, elvárt viselkedés, internetes szűrőprogram, mosdóhasználat, nem-semleges mosdó (gender-neutral bathroom)
- * Vezetés és munkavállalók: Egyenlő tájékoztatás elve, készült-e ez irányú deklaráció, LGBT dolgozók, LGBT képzések
- * Demográfiai információk: kitöltő beosztása, ország és könyvtártípus: nyilvános, egyetemi, iskolai, szak, kormányzati, levéltár, egyéb

Az adatfelvétel időszakában 236 fő töltötte ki a kérdőívet 8 nyelven. Az adatok feldolgozása és az irányelvek kidolgozása jelenleg folyamatban van.

6. NKFIH-EPR Kutatás-nyilvántartási adatbázis

A Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal Elektronikus Pályázati Rendszerben⁹ visszakereshető kutatási pályázatok adatai szerint 2000-től 9626 kutatási projekt került be a rendszerbe. Ebből 61 foglalkozik szexualitással, ami magában foglalja a növény- és állatvilág, illetve az ember szexuális életével kapcsolatos összes projektet. A 61 témából mindössze 2 foglalkozik humán szexualitással, és abból az egyik fókuszál a homoszexualitásra, történeti nézőpontból, vagyis a teljes adatbázis közelítőleg tízezred része, 0,01%-a.

Más szempont szerint vizsgálva a 9626 kutatási kérdést 103 projektben említik a 'gender' fogalmat, százalékban kifejezve 1,07%, ezek közül pedig 15 foglalkozik a társadalmi nem kérdésével, pontosabban érinti a kérdést, százalékosan 0,15%.

7. Doktori adatbázis

A Doktori adatbázis¹⁰ 2022 tavaszán készült lekérdezéskor 173.101 témakiírást tartalmazott, ezek között szerepelnek ismétlődő témakiírások is. (Az adatbázis nem nyújt lehetőséget konkrétan lekérdezésre.) Az összes témakiírásból 140 (ismétlődő) témacím foglalkozik szexualitással, ebből orvosi, pszichológiai vagy egészségügyi szempontból 37, a szexualitás/homoszexualitás témára szűkítve 5 témakiírás. Az orvosi témakörökben meghirdetett összes kutatási téma 0,021%-a foglalkozik szexualitással és homoszexualitással. Kiugróan alacsonynak tekinthető ez az arány.

9 „Elektronikus Pályázati Rendszer,” Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal, [Adatbázis], hozzáférés: 2022.06.13., <https://nkfi.gov.hu/palyazoknak/palyazatkezo-ertekelo/elektronikus-rendszer>

10 „Országos Doktori Tanács,” Országos Doktori Tanács, [Adatbázis], hozzáférés: 2022.06.13., <https://doktori.hu/>

8. Mit tehetnek az amatőr kutatók az elhanyagolt kutatási területek felzárkóztatásáért

Orvosi könyvtárosként feladatunk a részrehajlástól mentes, egyenlőségen alapuló tájékoztatás. A könyvtáros etikai kódex kimondja: „A használóknak joguk van ... a lehető legjobb könyvtári ellátáshoz és az egyenlő elbánáshoz, a könyvtáros ... törekszik az esélyek kiegyenlítésére. A könyvtáros ... mindent megtesz azért, hogy a használó szabadon és korlátozás nélkül hozzáférhessen az információkhoz.”¹¹

Mit tehetünk, ha az információ rendelkezésünkre áll, csak nem anyanyelvünkön, hanem egy világnyelven: angolul? Mit tegyünk akkor, ha az információhiány súlyosan érinti a vizsgált olvasói csoport esélyeit és életkilátásait? Walker kutatásai szerint¹² első helyen az élet fenntartásához, az egészségmegőrzéshez szükséges információt keresik az LMBT csoportok tagjai, fiataljai. Éppen őket hogyan hagyhatnánk ki az információáramlásból? Bármi legyen is a LMBT csoporthoz tartozók társadalmi megítélése, a tájékoztatási 'FLOW'-ból való kirekesztődésük nem csak az érintetteknek, de az egész társadalomnak GDP-ben kifejezhető veszteséget okoz. Egyre több tanulmány foglalkozik a kérdéssel makrogazdasági szinten és kimutatják, hogy a teljes nemzeti jövedelemben mekkora hiányt eredményez munkaidő-veszteségben, termelékenység kiesésben, az emberi erőforrások alacsony fokú kihasználásában, ha nem ismerik eljogilag az LMBT+ embereket. Lee Badgett és munkatársai¹³ kimutatták, nagyjából 2000 USD növekedést hoz az éves GDP-ben fejenként, ha integrálják a társadalomba az LMBT személyeket.

8.1. Saját kutatások

A szakirodalmi feltárást amatőr kutatóként kezdtem 2007-ben. Először a magyar nyelvű, majd az angol nyelvű könyvtári és orvostudományi ismereteket gyűjtöttem. A hazai szakirodalom nem hozott eredményt, könyvtári forrásokban LMBT olvasók ellátásáról nem volt találat, a MOB adatbázis 15 évvel ezelőtt mindössze 20 cikket adott, aminek elenyésző töredéke volt releváns egészségmegőrzési szempontból. Az angol nyelvű könyvtári források két monográfiát emeltek a fókuszba, az egyik¹⁴ a felnőtt korosztály, a másik¹⁵ a serdülőök könyvtári és információs ellátását helyezte szélesebb látószögbe. A feltárást nyomán 2012-ben posztert¹⁶ nyújtottam be a Könyvtáros Világkongresszusra az LMBT olvasók könyvtári ellátásáról. A poszter jelentős érdeklődést keltett a résztvevők körében. A következő évben az IFLA Acquisition and Collection Development Section, az IFLA Szerzeményezési és Gyűjteményfejlesztési Szekció alá betagozódva megalakult az LGBTQ+ Users Special Interest Group, az LMBTQ+ (leszbikus, meleg, biszexuális, transznemű) Olvasók Speciális Szakmai Érdeklődésű Csoport.

11 „A magyar könyvtárosság etikai kódexe,” Magyar Könyvtárosok Egyesülete, hozzáférés: 2022.06.13., <https://mke.info.hu/wp-content/uploads/2010/08/alairtkodex.pdf>

12 Janine WALKER and Jo BATES, „Developments in LGBTQ provision in secondary school library services since the abolition of Section 28”, *Journal of Librarianship and Information Science* 48, 3. sz. (2016): 269–283. DOI: [10.1177/0961000614566340](https://doi.org/10.1177/0961000614566340)

13 Mary Virginia LEE BADGETT, Kees WAALDIJK, and Yana van der MEULEN RODGERS, „The relationship between LGBT inclusion and economic development: Macro-level evidence,” *World Development* 120, (2019): 1–14. DOI: [10.1016/j.worlddev.2019.03.011](https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2019.03.011)

14 Ellen GREENBLATT, ed., *Serving LGBTIQ Library and Archives Users* (Jefferson: McFarland, 2010)

15 Hillias J. MARTIN and James R. MURDOCK, *Serving Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, and Questioning Teens*, (New York: Neal-Schuman Publishers, 2007)

16 SOMORJAI Noémi, „Libraries for Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Library Users”, Poster. World Library and Information Congress: 78th IFLA General Conference and Assembly, hozzáférés: 2022.06.14., https://www.researchgate.net/publication/237216771_IFLA_poster_Helsinki_2012_somorjai_03

A magyar orvosi irodalomban tapasztalható információhiány az angol nyelvű adatbázisok és más források feldolgozására inspirált. Ennek eredményeiből számos publikáció született. A hazai tudományos kutatás és információfeldolgozás késedelmét ellensúlyozza, hogy 2018-tól néhány orvosegyetemi tankönyvbe is integrálódik a LGBT témakör, valamint az Orvosi Hetilapban megjelent egy összefoglaló cikk¹⁷, ami több karon is ajánlott irodalomként szerepel. A használati statisztikát tekintve a megtekintések és letöltések száma alátámasztja a cikk megjelentetésének időszerűségét. Az első doktori disszertáció védeése a témából 2022-re várható.

9. Felmerülő kérdések

Laikusok és IT szakemberek számára is látható, hogy léteznek gyengén kutatott tudományos szakterületek. Az információhiány társadalmi és gazdasági szintéren egyaránt problémát okoz. Az elvégzett anyaggyűjtés, feldolgozás és közzététel folytán több kérdés is megfogalmazható az információtudományi szakma számára.

- * Mit tegyünk az **exponenciálisan növekvő** kutatási adatokkal, melyek a nyilvánosan elérhető nemzetközi adatbázisokban **feldolgozatlanul** szunnyadnak, a hazai kutatóhelyek és érintettek látókörét elkerülve?
- * Van-e felelősségük a könyvtárosoknak a nemzetközi szinten hozzáférhető adatok hazai kutatási körképbe integrálását tekintve?
- * Mit tehetünk az egészségügyi információzárlat feloldása és az információáramlás felzárkóztatása érdekében?

Az egészségtudományokban az egészségmegőrzéshez köthető információ kellő időben történő integrálása az ellátók minőségi munkáját és az ellátottak minőségi ellátáshoz köthető jogát is érinti. A bioetika és a könyvtárosi etika szakmai szempontjai felerősítik egymást. Amíg a megfelelő orvosi ellátáshoz szükséges információ beépül a tantervekbe és a mindennapi életbe, a könyvtárosoknak ajánlott figyelemmel kísérni a szokásostól eltérő információigényű, információs korlátok közé szorított olvasókat. Az információ gyógyít, hiánya viszont csökkenti a családi kapcsolatok továbbélését, az egészséges életévek számát, a munkaképességet, mindemellett növeli a stresszhez köthető betegségek kialakulását, az önkárosító magatartás veszélyét és az öngyilkossági gondolatok előfordulását. Nem mindegy, meddig késlekedünk. Megfontolandó lenne a Magyar Könyvtárosok Egyesületében az LGBT+ Olvasók Könyvtáros Szakmai Csoport létrehozása az információs vákuum megszüntetésére és az LGBT+ olvasók könyvtári és információ ellátási színvonalának konvergálása céljából.

Bibliográfia

DENSEN, Peter. „Challenges and opportunities facing medical education” *Transactions of the American Clinical and Climatological Association* 122, (2011): 48–58.

Elektronikus Pályázati Rendszer. Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal.
<https://nkfih.gov.hu/palyazoknak/palyazatkezele-ertekelo/elektronikus-rendszer>.

GREENBLATT, Ellen, ed. *Serving LGBTIQ Library and Archives Users*. Jefferson: McFarland, 2010.

17 SOMORJAI Noémi, „A nemi kisebbségekhez tartozó személyek orvosi ellátásának aktuális kérdései”, *Orvosi Hetilap* 162, 32. sz. (2021): 1267-74. DOI: [10.1556/650.2021.32119](https://doi.org/10.1556/650.2021.32119)

- „Összefoglaló jelentés az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága szexuális irányultság, illetve nemi identitás alapján történő diszkrimináció leküzdését célzó intézkedésekről szóló CM/Rec(2010)5. számú ajánlásának magyarországi végrehajtásáról,” Háttér Társaság, 2013. <https://hatter.hu/kiadvanyaink/osszefoglalo-jelentes-europa-tanacs>.
- Háttér Társaság, Dombos Tamás és Somorjai Noémi. „Némileg tartunk az LGBT tartalomtól,” Könyvtár Információ Társadalom 18, no. 29 (2019) http://kithirlevel.hu/index.php?kh=nemileg_tartunk_az_lmbt-tartalomtol.
- MARTIN , Hillias J. and James R. MURDOCK. *Serving Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, and Questioning Teens*. New York: Neal-Schuman Publishers, 2007.
- „IFLA Survey of LGBTIQ+ Library Resources and Services,” IFLA LGBTIQ+ Users Special Interest Group, 2019, https://stcloudstate.co1.qualtrics.com/jfe/form/SV_6WjZRGQTQZ5bd4s5.
- WALKER, Janine and Jo BATES. „Developments in LGBTQ provision in secondary school library services since the abolition of Section 28.” *Journal of Librarianship and Information Science* 48, no. 3 (2016): 269–283. <https://doi.org/10.1177/096100061456663>.
- „A magyar könyvtárosság etikai kódexe,” Magyar Könyvtárosok Egyesülete, 2006, <https://mke.info.hu/wp-content/uploads/2010/08/alairtkodex.pdf>.
- Magyar Orvosi Bibliográfia, Bibliographia Medica Hungarica. GYEMSZI. <https://mob.aEEK.hu/simplesearch.jsp>.
- LEE BADGETT, Mary Virginia, Kees WAALDIJK, and Yana van der MEULEN RODGERS. „The relationship between LGBT inclusion and economic development: Macro-level evidence.” *World Development* 120, (2019): 1–14. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2019.03.011>.
- National Library of Medicine. National Institute of Health. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/>.
- ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT. *Society at a glance 2019*. Paris: OECD, 2019.
- Országos Doktori Tanács. <https://doktori.hu/>.
- International Federation of Library Associations and Institutions. „Survey of LGBTIQ+[1] Library Resources and Services.” <https://www.ifla.org/news/survey-of-lgbtiq-1-library-resources-and-services/>.
- SOMORJAI, Noémi. „Libraries for Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Library Users.” Poster presented at the *World Library and Information Congress: 78th IFLA General Conference and Assembly*. Helsinki, August 2012. Also available at https://www.researchgate.net/publication/237216771_IFLA_poster_Helsinki_2012_somorjai_03.
- SOMORJAI, Noémi. „A nemi kisebbségekhez tartozó személyek orvosi ellátásának aktuális kérdései.” *Orvosi Hetilap*, 162, no. 32 (2021): 1267–1274. <https://doi.org/10.1556/650.2021.32119>.